

samo zidar. Kdor ima okus, pa ne ve graditi, je samo ljubitelj. Človek, ki ima okus in zna graditi, zasluži ime arhitekta; toda prav tisto, kar se pri arhitektu, ki naj uresničuje dela, družu okusu, ne bi moglo biti izčrpano z besedo o gradnji. Če je okus velikega arhitekta graditeljski, je njegova gradnja stvariteljska, in kakor druge literarne vrste raste in biva kritika edinole po svojem ustvarjalnem elementu.“ Pri umetniku služi spoznavanje ustvarjanju, pri ustvarjajočem kritiku pa ustvarjanje spoznavanju. V tem je najtežja ovira kritikovega ustvarjanja. Razgrinjajoč vso problematiko, se Thibaudet srečuje z mislimi, ki jih je razvil v poglavju, o kritikih med umetniki. Jasno je, da je zanj kritika umetnikov najbližja idealu kritike, dasi tega nikjer odločno ne izreka.

Kritika, ki je docela stvariteljska, se je uresničila vsaj enkrat, in sicer v Platonovem Phaidrosu. „Kaj je Phaidros? Literarna kritika Lysijevega govora, ki ga Platon povzema. Sokrat to razpravljanje najprej kritizira, ga nato obnovi, in če se že ne da reči, da je njegovo nad Lysijevim, vsaj ni pod njim. Oba govora stojita enakovredna na neki ploskvi. Sokrat, opozorjen po demoničnem znamenju, preide na novo ploskev, da napravi nov govor. Ta ploskev je nasprotna ploskvi parodije. Parodija kritizira in obnavlja delo s tem, da ga strmoglavlja na nižjo ploskev (ki bi bila, na robu, ploskev zavidnega kritika, bajnega Zoila), Sokrat pa ga dviguje na višjo ploskev: spomnivši se, da je Eros bog in da sta Lysias in on govorila o njem samo človeško, preide z ene strani na ploskev božanskega, z druge strani pa s ploskve retorike na ploskev dialektike, s ploskve dialektike na ploskev filozofičnega mitosa, nad katerim ni nič.

Phaidros torej uresničuje veledelo kritike, toda zato, ker ga ni spisal kritik. Spisal ga je dramatični pesnik, ki je postal filozof in ostal pesnik, eden največjih genijev vseh časov, ki se mu je nekega dne zazdelo in se je pobavil z literarno kritiko. Prav tako kakor je literarna vrsta dialoga realno prenehala po Platonu, tako kakor je tragedija prenehala po Racine-u, ne da bi bila pritirala do nas kaj drugega kot četo bledih posnemalcev, prav tako se ni nobeno kritično delo približalo Phaidru, ni našlo ob istem viru istega ustvarjalnega vzleta.“

Thibaudet vidi najvišjo nalogo ustvarjalne kritike v tem, da nam ustvari genija. Njegovo delo samo je zgled take vrste kritike: v njem nam je prikazal genija kritike.

*Pero Pajk.*

Mauriac Francois: Gobavca je poljubila. Roman. Avtoriziran prevod iz francoščine. Prevedla Edi Kocbek in Jakob Šolar. Opremil arh. Jože Mesar. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1931. (Leposlovna knjižnica.) 117 str.

Jugoslovanska knjigarna si je nadela med drugim tudi nalogo, da oskrbi v okviru Leposlovne knjižnice prevode iz sodobnih svetovnih literatur. Prvi dve deli, ki sta doslej izšli v tej zbirki, zastopata francosko (Mauriac) in flamsko (Timmermans) literaturo; obe kažeta izrazito katoliško usmerjenost. Mauriac, ki je v vsakem pogledu močnejši od Timmermansa, je tudi v tem globlji in modernejši.

Vodilna nit tega romana je problem, v katerega avtor nekam prisiljeno vpleta Nietzschejevo filozofijo. Ali je dobro identično z močjo in slabo z

nemočjo; ali smemo iti preko teles in duš slabotnežev za tostranskim ciljem, zgrajenim iz močnih ljudi, ali pa smo dolžni, vkloniti svojo moč višji moči, ki je izven nas, se iz usmiljenja žrtvovati slabotnim ter se z odrekanjem tostranskega življenja izpopolnjevati za onostranstvo. Avtor se odloči za poslednje, pri čemer pa Nietzschejeve tostransko usmerjene „samosilnike“ tako rekoč identificira z ljudmi, ki se vdajajo čutnim nasladam.

Jean Péloueyre je slabotno, duševno in fizično spačeno človeče, ki si svoje pohabljenosti in svojega životarjenja ni zakrivil sam, saj je le „mukotrpní odsev“ bolehnega očeta, torej dedno obremenjen. Njegovo življenje je skoro docela pasivno, vendar pri njegovi ženitvi z duševno in fizično močno, a zaradi vzgoje in vere poslušno uklonljivo Noémi ni odločilna samo sila župnikova, ki diktira to „pošastno združitev“, ker sluti Jeanovo strast, predvsem pa, ker noče, da bi imetje Péloueyrejeve hiše zapadlo osovraženim sorodnikom, — marveč tudi lastna odločitev, do katere pride Jean na podlagi napačno pojmovane Nietzschejeve filozofije, domnevajoč, da je s tem „končno prišel trenutek, ko se lahko umakne iz srede sužnjev in zaživi kot gospod.“ (38) Ni še dovolj, da životari ta klavrni, čutno razgibani pohabljenec; ima naj še otroke, ki bodo mogoče še bolj spačeni in bodo mogoče preživljali še večje tragedije. Brez upora, vdana v voljo staršev in župnika, mu sledi v zakon žena, ki vse svoje zdravje in moč usmerja proti lastnim zdravim instinktom, ki jo ženejo k nekemu zdravniku, kateremu se pa odpove v samožrtvovanju v prid človeku, ki se ji studí. In „gobavec“ se zaveda njenega trpljenja, njenih umetnih, prisiljenih nežnosti, njenih hlimb in potvorb, trpi, pa je pre-slaboten, da bi se odrekel njenemu usmiljenju, ne da bi jo rasil. Sedaj je župnik, ki se zave Noéminega trpljenja, ona sila, ki hoče ločiti Jeana od Noémi ter končno dopusti, da Jean prostovoljno pospeši svojo smrt. A tudi s tem Noémi samo škoduje, ker vzbudi hkratu v nji slutnjo, da si je sama želela moževega odhoda in da je Jean zaradi nje žrtvoval svoje življenje. In prav to Jeanovo dejanje vzbudi v nji občudovanje in ljubezen. Samo s svojo smrtjo je dosegel, da ga je končno popolnoma vzljubila. Tedaj pravi: „Lep je bil.“

V Jeanu je hotel Mauriac prikazati zastopnika slabotnih, po Nietzscheju absolutno nepotrebnih in škodljivih ljudi, kako rasto v trpljenju iz „ubijavca srak“ v človeka, ki je z žrtvovanjem svojega življenja dosegel tisto, kar „sužnje skrivnostno izenačuje z Bogom“ (104). Napačno pojmovani Nietzsche ga je privedel do tega, da je priklenil Noémi, a prav s tem, da se je je odrekel, se je „umaknil iz črede sužnjev“ in „zaživel kot gospod“, ko je pretrgal vse zemeljske vezi.

Nasprotno pa se zdi, da je v zdravniku hotel prikazati Mauriac zastopnika močnih, po Nietzscheju koristnih, dobrih ljudi, čigar moč pa se je izživljala v čutnih ugodjih, ker se ni zavedal, „da nad smrekami svetijo zvezde“, kajti „svojega nosu ni nosil nad zemljó višje od pasjega smrčka“ (102). In ta človek je začel propadati ob spoznanju, da je zanj Noémi tudi po Jeanovi smrti nedosegljiva, ker se je docela posvetila spominu na umrlega moža. Njegova čutnost je torej napravila iz „samosilnika“ — sužnja.

To naj bi bil odgovor na vodilni problem, ki si ga je avtor zastavil v tej knjigi. Močni nimajo pravice, iti preko slabotnih, marveč se jim morajo

žrtvovati iz usmiljenja, da jim dajo s tem priliko, da se oni sami žrtvujejo ter s tem dosežejo moč, ki rodi duhovno ljubezen, živo tudi preko groba. Če pa človek živi tostranosti, propade. Kajti moč je izpremenljiva: rodi jo žrtvovanje, ohranjata jo usmiljenje in odpoved, uniči jo neposredno predajanje instinktom.

Toda način, kako avtor ta problem v romanu rešuje, zveni skoro kot satira — ne samo na čudovito omejeni socialni nivou podpovprečnih malo-meščanov, marveč obenem nehote tudi na ljudi, kot je na primer Noémi, ki učinkuje v hipih sredi največje povprečnosti s čudovito globino in nežnostjo. Kajti z opisovanjem Noéminega usmiljenja in žrtvovanja, ki je neetično, ker jo fizično in duševno upropašča, doseže Mauriac baš nasprotno, kar hoče: v čitatelju vzbudi odpor, gnus in neugodje.

Samo nekaj primerov: „Nato se je, kakor krščanske device v rimskem amfiteatru, ki so se metale pred zveri, polna bridke vesti in usmiljenja vrgla proti njemu ter ga z zaprtimi očmi in s stisnjenimi ustnicami objela.“ (58) „Bogu je obljubila, da bo poskusila vse, celo, kar je nemogoče, samo da bo ostal pri njej.“ (67) „Zadnji teden je na pot se odpravljajočega naravnost opajala s hlinjeno nežnostjo in ga neke noči vsa opaljena izzvala; in tedaj, ko je čutil, da se je vroče izživela pod njegovim dihom, ji je zašepetal: ‚Kaj, če ne bi šel, Noémi?‘ Čeprav je bilo v temi in je slišal njen pridušeni vzdih, je vendar ugenil njeno grozo in tedaj si ni mogel več kaj ter je pristavil: ‚Le pomiri se, saj bom šel!‘“ (69) „Toda mlada žena se je brezupno borila s svojim studom; borba jo je vedno bolj slabila. Večkrat je ponoči poklicala Jeana, da bi prišel k njej, ker pa se je delal, kakor da spi, je vstala in ga poljubila, poljubljala, kakor so nekoč svetniške ustnice poljubljale gobavce. Nikdo ne ve, če je bil prijeten njih občutek, ko so na svojih uljesih čutili dih blaženih, kajti Jean Péloueyre se je iztrgal iz njenih objemov in z grozo kričal: ‚Pusti me!‘“ (93)

Iz tega je Mauriacu vzrasel simbolični naslov knjige! Noémi bi bila lahko pomislila, da s takim usmiljenjem ponižuje vse, kar je človeškega v Jeanu. Vsak duševno zrel človek bi moral protestirati proti nazoru, ki kaj takega poveljuje. In prav Nietzsche, ki je šel sicer v svoji obsodbi slabotnih predaleč, je bil, ki je o zakonu izrekel besede, katerih realizacija bi preprečila take združitve in rojstva podobnih Péloueyrejev. (Prim. Also sprach Zarathustra: Von Kind und Ehe.)

Tudi Noémina odpoved po moževi smrti izzveni skoro kot satira, k čemer tudi pisateljev stil v marsičem pripomore. Ne mislim tukaj zdravnika — če nista mogla drug v drugem vzbuditi več kot najprimitivnejše čutnosti, je prav, da ni prišlo do združitve —, toda njena zvestoba do Jeana, ali ni to trpljenje histerične ženske zaradi trpljenja samega? Recimo, da si očita njegovo smrt in da ga ljubi zaradi nje, toda čisto nerazumljivo mi je, da je spoznala, „da bo le v zvestobi do smrti našla ponižno slavo (!) in da se ne bo mogla več ločiti od nje“ (117). Ta zavest ne more preprečiti dejstva, da je postala prav tako povprečna kot vsi ostali in da je v svojem brezdelju pričela okušati „zemeljske dobrote“ ter se pri tem — debeliti.

Ne morem torej trditi, da Mauriacovi problemi „rešujejo (!) nam vsem (!) življenjsko uganko“ (uvod). — Sila romana je predvsem v njegovi formalni

vrednosti: v kratkem, živem, preprostem, neprisiljenem izrazu; v dinamiki, s katero beži psihološko močno opazovano dogajanje; v kontrastih barv, s katerimi so naturalistično, včasih do grotesknosti pretirano poudarjene posamezne podobe. Prav v tem neposrednem menjavanju kontrastov: najlepšega z najnagnusnejšim, najplemenitejšega z omejenim, če ne podlim, nadpovprečnega z banalnim, se njihov učinek potencira, žal, da je negativni često močnejši od pozitivnega.

S čudovito tankim razumevanjem je avtor prisluhnil tragični borbi studa, dolžnosti in strasti. Višek doseže v opisu Noémine groze pred poroko (48) in prve poročne noči (V. pogl.).

Prevod vkljub dvema prevajalcema motijo nekateri jezikovni nedostatki, nerodnosti in posebnosti: se je do onemoglosti predal mogočnemu vplivu godbe na njegovo srce (72); Druga žena od Noémi! (74); V tuilerijskem ribniku se je treslo večerno nebo, radi njegovih (čigavih?) kretenj se je zbirala otročad (75); prepričevala se je, da ne more strpeti, da bi objela ... Jeana (86); — ves ta močan, a pokvarjen in izrabljen stroj (33); Da je bil še kdo drug od njega ... bolan (87); Deca so se igrali (86). — Nekatero preveč iskane besede motijo, še bolj pa neštevilni, prisiljeni naglasi.

Oprema lična.

*Marja Boršnikova.*

## PREGLEDI

### KNJIGE IN ČASOPISI

Tridesetletnica „Srpskega književnega glasnika“. Jubilej sam po sebi ni važen; važno je, da spoznamo in priznamo uspeh resnega, kulturno odgovornega revialnega dela. „Srpski književni glasnik“ so leta 1901. ustanovili takrat najuglednejši intelektualci mlade književne generacije v Srbiji. V času težkih političnih zmed, ki označujejo zadnja leta Obrenovićev, je mladi rod občutil potrebo svobodne, nikomur podložne, samo kulturi odgovorne književnosti. Dal je „Srpskemu književnemu glasniku“ odločno zapadnjaško smer; Avguštinovo geslo „in dubiis libertas“ je razširil na vse duhovno življenje, varujoč v književnosti in umetnosti načelo kvalitete, izbire, okusa. Dva izrazita literarna arbitra sta dajala „Srpskemu književnemu glasniku“ prvega razdobja obeležje in smer: Bogdan Popović in Jovan Skerlić. Okoli njiju so se zbirali možje, ki so danes predstavitelji najvišjega intelektualnega vzpona srbstva v zadnjih 30 letih:

Slobodan Jovanović, Pavle Popović, Jovan Cvijić in drugi. To zbiranje naprednih duhov okoli S. K. Gl. je v resnici bilo izbiranje, selekcija v književnosti, in sicer po načelih, ki so se v tistih časih videla trdnjša kakor so v današnji povojni zmedi. Pod dobrim vodstvom je avtoritativnost časopisa opazno rastle. Sotrudništvo pri S. K. Gl. je pomenilo priznanje osebe in dela; vsi, ki so se čutili zrele za pravo književnost, so morali skozi tanko rešeto Glasnikovega uredništva, da prejmejo moralno legitimacijo za književnost. Tako je S. K. Gl. postal osrednja točka književnega življenja in ostavlja poslej v srbski književnosti neizbrisne sledove. Časopis pa že od samega začetka ni bil izoliran od celotnega življenja srbske družbe, marveč je s svojim delom aktivno prispeval k nje razvoju v duhu zapadnjaških idealov. Čeprav po imenu in bistvenih znakih književni organ, se je vedno zanimal za vsa osnovna vprašanja javnega življenja. Prinašal je in še danes priobčuje članke iz politike, sociologije, modroslovja, prirodnih ved itd. Zahteva-